

CONFERINȚA NAȚIONALĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

**ORIENTĂRI STRATEGICE
PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
DIN ROMÂNIA**

**București
4 Noiembrie 2003**

CUPRINS

1. UN DOCUMENT PROGRAMATIC.....	2
2. FUNCȚIILE SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT	3
3. STRATEGIA DEZVOLTĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN ROMÂNIA	4
3.1. O nouă politică universitară	6
3.1.1. Învățământul superior este o valoare națională	6
3.1.2. Încrederea în universități	6
3.1.3. Integrarea europeană	6
3.1.4. Transformarea ca dezvoltare	7
3.2. Strategia transformării ca dezvoltare	8
3.2.1. Principii generale	8
3.2.2. Principii specifice	9
4. PRIORITĂȚI ALE POLITICII EDUCATIONALE	10
4.1. Considerarea educației ca o adevărată prioritate națională	10
4.2. Elaborarea unei noi baze legislative a învățământului, în general,	11
a celui superior în special	11
4.3. Trecerea de la reforme reparatorii la reforma sistemică	12
4.4. Integrarea în Spațiul European al Învățământului Superior	14
4.5. Finanțarea învățământului superior:	15
un cadru investițional pentru o nouă calitate academică	15
4.5.1. Creșterea alocațiilor bugetare pentru învățământul superior	16
4.5.2. Reducerea cheltuielilor administrative	16
4.5.3. Diversificarea resurselor de finanțare	16
4.5.5. Investiții în cercetare	19
4.6. Adecvarea învățământului la tehnologiile informației și comunicării	19
4.7. Asigurarea calității învățării și a serviciilor educaționale	20
4.8. Formarea și perfecționarea managerilor din învățământ	22
4.9. Asigurarea unei echități reale în educație	23
5. AUTONOMIE, LIBERTATE ȘI FINANȚARE	24

1. UN DOCUMENT PROGRAMATIC

Reforma învățământului din România a început încă din primele momente ale tranziției post-comuniste. Ea a fost marcată însă de trei limitări:

- caracterul reactiv, schimbarea în educație fiind consecința și nu una din forțele motrice ale reformelor politice, economice sau sociale;
- dependența de finanțarea externă, mai ales în investiții, ceea ce a dus la importul precipitat de instituții, la incertitudini și discontinuități, la incoerență la nivelul politicii educaționale;
- limitarea la educația formală, la școală și universitate, ignorându-se domenii importante ale educației permanente precum educația adulților, educația persoanelor cu nevoi speciale, educația timpurie, educația populației Roma etc., și neglijându-se evoluția rapidă a peisajului profesional.

În condițiile acestor limitări, agravate și de contextul general al societății românești, se poate aprecia că reforma învățământului din anii '90 a fost mai degrabă o reformă parțială, o reformă limitată la anumite componente și la prioritățile care au beneficiat mai ales de finanțare externă. Ceea ce a lipsit au fost:

- perspectiva globală, care să cuprindă ansamblul sistemului educativ în relație cu transformările din societate;
- o politică coerentă în domeniul educației, centrată pe repere realiste și etape bine eșalonate, într-o logică a acțiunii pe termen lung;
- consensul clasei politice și considerarea educației naționale ca un domeniu de abordare profesionistă și pragmatică, scutit de disputele politice, de manipulări și demersuri unilaterale;
- un program al cooperării internaționale, mai ales în cadrul Uniunii Europene.

În sistemul de învățământ din România se resimte acum nevoia acută de elaborare a unui document programatic, propus de Ministerul Educației, care să instituie, pe o perioadă de 10 ani, o serie de priorități și direcții de acțiune asumate de oamenii școlii, de sectorul public și de societatea civilă, de administrația centrală și de autoritățile locale, de toți participanții la sistemul educativ și, nu în ultimul rând, de toate forțele politice. Aplicarea acestor priorități și direcții de acțiune ar asigura garanțiile minime pentru ca educația să răspundă în mod adecvat la provocările și presiunile unui context problematic, complex și imprevizibil. Totodată, ne bazăm pe premisa că transformările preconizate ar contribui atât la realizarea unei educații de calitate, cât și, prin aceasta, la dezvoltarea economiei și culturii și la dezvoltarea personală a copiilor, tinerilor și adulților.

2. FUNCȚIILE SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Pentru a promova un document programatic este esențial consensul public asupra funcțiilor sistemului de învățământ. Din perspectiva noastră, învățământul are un rol determinant în dezvoltarea socială, economică, culturală, științifică și politică a societății și în dezvoltarea personală a fiecărui beneficiar al educației. Ca atare, învățământul este așteptat să îndeplinească următoarele obiective generale:

- a) alfabetizarea și educarea tuturor copiilor de vârstă școlară;
- b) dobândirea de către elevi a unui ansamblu de cunoștințe, deprinderi, valori și atitudini care să le permită o bună și corectă interacțiune socială, prestarea unor activități utile și generatoare de satisfacție, respectul normelor și reglementărilor din societate, continuarea învățării la niveluri superioare;
- c) profesionalizarea forței de muncă prin diverse forme și niveluri de învățământ în concordantă cu cerințele societății;
- d) educarea spiritului critic al noilor generații; formarea capacităților de inovare tehnică, științifică, culturală și socială;
- e) educația morală și civică a elevilor și studenților;
- f) formarea inițială și educația continuă a specialiștilor de nivel superior, în concordanță cu exigențele actuale ale mediului profesional, integrat în circuitul european și mondial, și cu evoluția previzibilă a acestora;
- g) asigurarea progresului științelor fundamentale și aplicative, al artei și tehnicii, prin activitatea de cercetare științifică, de creație artistică și în alte domenii, și valorificarea rezultatelor lor;
- h) crearea, păstrarea, difuzarea și promovarea valorilor culturii naționale și universale;
- i) crearea și difuzarea informației științifice și tehnice;
- j) educarea în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului, ale comunităților și societăților, în spiritul respectării demnității și toleranței, al cultivării diversității culturale și înțelegerii reciproce;
- k) promovarea cooperării internaționale, în special a cooperării europene;
- l) participarea României ca partener efectiv, cu drepturi și obligații depline, la *Spațiul European al Învățământului Superior* și la *Spațiul European al Cercetării Științifice*;
- m) educarea respectului pentru diversitatea opiniilor;
- n) consolidarea statului de drept prin mijloace educaționale.

Aceste obiective generale au misiunea de a orienta elaborarea programelor de studii, de a sta la baza organizării și transmiterii cunoașterii și de a fi aplicate în evaluarea calității serviciilor educaționale. Totodată, asumarea obiectivelor prescrise trebuie să se asocieze cu tipurile de resurse făcute disponibile educației, cu cantitatea lor și cu răspunderea publică a instituțiilor de conducere și a beneficiarilor față de modul de utilizare a resurselor și de realizare a obiectivelor.

3. STRATEGIA DEZVOLTĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN ROMÂNIA

Învățământul din România se confruntă acum cu problema unei opțiuni fundamentale: ori continuă să funcționeze inerțial, urmând traiectele statornicite în deceniul precedent, ori se orientează către acele transformări care să-l sincronizeze cu cele mai importante dezvoltări actuale și viitoare. Să insistăm asupra învățământului superior.

Opțiunea pe care tocmai am menționat-o este într-un fel valabilă și pentru alte sisteme universitare europene. Țările membre și asociate ale UE, constatând că învățământul superior european este prea puțin competitiv în raport cu cel nord american, sunt angajate în transformări radicale, urmând obiectivele *Declarației de la Bologna*, adoptată în 1999, inclusiv de România. Lumea universitară din Marea Britanie dezbată în prezent „cartea albă” a guvernului, propusă în 2003 și intitulată „Viitorul învățământului superior”, iar Austria, Danemarca, Olanda sau Spania au adoptat în 2001 sau 2002 legi care avansează schimbări importante în sistemele manageriale și de funcționare ale universităților.

Miniștrii educației din țările europene, întruniți în Conferința de la Berlin din 19 septembrie 2003, au reafirmat hotărârea guvernelor lor de a realiza obiectivele programului *Spațiul European al Învățământului Superior*. Acest program are rolul de a contribui la realizarea obiectivului principal al Uniunii Europene, acela de a face din Europa „cea mai competitivă și mai dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume, capabilă de o creștere economică sustenabilă, care să ofere locuri de muncă mai bune și o mai mare coeziune socială”.

Declarația de la Berlin stabilește principalele direcții de acțiune pentru perioada 2003-2010. Dintre acestea, trei obiective au fost considerate prioritare, având ca orizont de realizare anul 2005:

- a) Asigurarea calității prin dezvoltarea de noi mecanisme instituționale, naționale și europene. În anul 2005, sistemele naționale de asigurare a calității vor include:
 - Stabilirea responsabilităților organismelor și instituțiilor implicate;
 - Evaluarea programelor sau instituțiilor;
 - Un sistem de acreditare, certificare sau de proceduri comparabile;
 - Participare internațională, cooperare și rețele.
- b) Adoptarea unei structuri a programelor de studii bazată pe cicluri: licență, masterat și doctorat. Pentru a realiza acest obiectiv este necesară elaborarea unui sistem comparabil și compatibil de calificări universitare în care fiecare calificare să fie descrisă în termeni de direcție de studiu, nivel, cunoștințe, competențe și profil. Urmează să fie elaborat un nomenclator al calificărilor universitare operațional în Spațiul European al Învățământului Superior.
- c) Promovarea mobilității studenților și a personalului academic și administrativ. Miniștrii au subliniat importanța academică și culturală, cât și politică, socială și economică a programelor de mobilitate.

Declarația Conferinței de la Berlin insistă asupra faptului că *Spațiul European al Învățământului Superior* și *Spațiul European al Cercetării Științifice* sunt cei doi piloni principali ai societății bazată pe cunoaștere.

Opțiunea noastră, în actualul context, nu poate fi decât una singură: elaborarea unui nou document programatic de politică universitară și dezbateră publică a acestuia în vederea promovării unor transformări specifice învățământului nostru superior și, totodată, sincrone cu cele avansate de lumea universitară europeană. România s-a angajat să participe la realizarea tuturor obiectivelor programului vizând *Spațiul European al Învățământului Superior* și și-a asumat obligația respectării termenelor stabilite. Amânarea acestui proces riscă să genereze pe termen mediu și lung distorsiuni greu recuperabile.

Aceasta cu atât mai mult cu cât învățământul superior contemporan se confruntă cu transformări fără precedent. Ele sunt generate de trei factori.

- Primul este reprezentat de **tehnologiile informației și comunicării**. Analistii consideră că dezvoltarea acestora marchează intrarea în “era digitală” și în afirmarea informațiilor și cunoașterii ca surse fundamentale ale dezvoltării economico-sociale. Ele contribuie la extinderea globalizării. Efectele acestor tehnologii în lumea academică nu sunt mai puțin profunde. Au început să se consacre “universitățile virtuale”, care par să nu aibă granițe în timpul și în spațiul social. Universitățile trans-frontaliere, fie ele virtuale sau urmând modelul clasic al “campusurilor academice”, se multiplică odată cu apariția și extensia universităților private pentru profit sau non-profit. Pe lângă astfel de dezvoltări, tehnologiile informației și comunicării induc schimbări și în modelele manageriale clasice ale universităților (de exemplu, prin stabilirea unor noi sisteme informatice de gestionare), în organizarea bibliotecilor și a centrelor de documentare, în proiectarea și aplicarea programelor de studii, în organizarea și funcționarea cercetării etc.
- Un al doilea factor este reprezentat de **creșterea cererii individuale de studii superioare**. Tot mai multe persoane aspiră să obțină o diplomă de învățământ superior, ceea ce a indus schimbări importante în “ofertele” de servicii universitare. Ca urmare a acestor presiuni și diversificări, în ultimii 30 de ani, în lume, numărul studenților a crescut cu 300%, iar cel al universitarilor s-a triplat. Din selectiv, învățământul superior a devenit de masă. Educația în general și mai ales învățământul superior s-au transformat într-o veritabilă industrie, ajungând să aibă o proeminență similară cu a celor mai puternice și moderne industrii contemporane (de exemplu, cea a comunicațiilor) și să înlocuiască industriile tradiționale consacrate în secolele XIX-XX. Într-adevăr serviciile educaționale sunt fundamentale pentru societatea și economia cunoașterii.
- În sfârșit, al treilea factor ia forma **pieței în învățământul superior**. Diversificarea instituțională pe axa public-privat și creșterea cererii individuale pentru studii superioare au generat competiția dintre universități, iar extinderea numărului plătititorilor de taxe pentru servicii educaționale a dus la apariția comerțului cu astfel de servicii. Nu-i de mirare atunci că Organizația Mondială a Comerțului a adoptat, în ultimul deceniu al secolului trecut, primul tratat internațional de reglementare a comerțului cu servicii (GATS), inclusiv cu servicii educaționale, în condiții de liberalizare crescândă a piețelor. Universitățile și “clienții” lor – studenții – operează acum, și din perspectiva acestui tratat, în condiții de (cvasi)pieță pe plan național, regional (continental) și global.

Prin cumularea efectelor induse de factorii menționați mai sus, posibil și de alții, mulți consideră că în prezent avem de-a face cu o veritabilă “schimbare de paradigmă” în istoria

universitară. Altfel spus, nu ne mai putem referi la variații pe o temă deja consacrată, ci la modificarea radicală a “temei” însăși, adică a universității. Transformările au tins să se producă în mod mai accelerat în anii nouăzeci în anumite zone ale lumii, mai ales în țările asiatice din zona Pacificului și în America de Nord, și poate mai lent în Europa. Acest ritm se schimbă însă. De exemplu, în *Declarația de la Bologna*, adoptată în 1999 de miniștrii educației din țările membre și țările asociate Uniunii Europene, s-a menționat necesitatea creșterii competitivității învățământului superior european pe plan global și a introducerii acelor schimbări care ar fi menite să aibă un asemenea efect. A apărut astfel așa numitul “Proces Bologna”, care este un proces reformativ și paneuropean, așteptat să genereze, până în 2010, “spațiul european al învățământului superior”, adică un spațiu cât mai unitar și cât mai competitiv pe plan global.

Instituțiile românești de învățământ superior sunt afectate de influențele factorilor mai sus menționați și participă în cadrul Procesului Bologna. Întrebarea este: cu ce ritm și cu ce performanțe? Răspunsurile prompte ar fi: ritmurile au fost relativ lente, iar performanțele încă nu sunt suficient de competitive. Rațiunile acestei stări sunt multiple și evident discutabile. Într-un astfel de context, este important, într-adevăr crucial, să promovăm o nouă politică universitară în România centrată pe idee trecerii de la reformă la acel set de *transformări care ar asigura dezvoltarea sustenabilă a învățământului superior și sporirea contribuției sale la dezvoltarea capitalului intelectual, cognitiv și tehnologic al națiunii noastre*.

3.1. O nouă politică universitară

3.1.1. Învățământul superior este o valoare națională

Învățământul nostru superior a contribuit de-a lungul timpului la formarea națiunii, la pregătirea elitelor științifice, ingineresti și culturale, la consacrarea și inovarea celor mai importante valori artistice și culturale românești. Într-o formă sau alta, industriile mai tradiționale sau mai noi sunt și creații ale absolvenților noștri de învățământ superior. De aceea trebuie să considerăm învățământul superior ca o valoare națională. Beneficiile generate de învățământul superior nu sunt doar naționale ci și personale. Absolvenții de învățământ superior au șanse mai mari de a ocupa poziții sociale mai bune și de câștiga mai mult decât cei care nu acced în universități.

3.1.2. Încrederea în universități

Trebuie să investim cât mai multă încredere în universitățile noastre, fie ele mai vechi sau mai noi, publice sau private. În ultima decadă, ele au asigurat o creștere importantă (de peste trei ori) a numărului de tineri cu diplomă universitară. În condiții de relativă subfinanțare, cercetarea nu numai că a fost menținută, dar s-a diversificat și mai ales s-a orientat, deși cu timiditate, către domenii de strictă actualitate. În ultimii ani, tot mai multe facultăți și catedre se preocupă de asigurarea transferului de cunoaștere și tehnologii în economie prin incubatoare și parcuri tehnico-științifice. Performanțele noastre actuale în industria informatică au un prestigiu internațional din ce în ce mai mare.

3.1.3. Integrarea europeană

Odată cu semnarea, în 1999, a *Declarației de la Bologna*, universitățile noastre sunt așteptate să-și afirme vocația europeană prin dezvoltări convergente în cadrul preconizatului *spațiu european al învățământului superior*. Concomitent cu integrarea, acționează însă și

forțele competiției interuniversitare pe o piață academică tot mai funcțională, iar învățământul nostru superior trebuie să-și construiască temeiurile proprii afirmări în acest nou spațiu emergent. Altfel riscăm să intrăm într-un decalaj cu consecințe dezastruoase pentru tinerii noștri specialiști, pentru economia și cultura națională.

3.1.4. Transformarea ca dezvoltare

În ultimii zece ani, universitățile noastre au trecut printr-un proces profund de schimbare. Trebuie să admitem că reforma încă nu s-a încheiat. Schimbările europene din *Procesul Bologna*, cele globale și mai ales așteptările noastre naționale le solicită adaptarea și chiar transformarea. Trecerea la economia cunoașterii, noua (post) modernitate culturală, era digitală cu specificul său tehnologic, întreaga noastră tranziție civică și politică, presiunea tot mai multor persoane de a accede în învățământul superior confruntă universitățile cu noi cerințe. Totodată, în interiorul spațiului academic european și global se dezvoltă noi universități – virtuale, transnaționale, private pentru profit sau non profit – care concurează cu cele tradiționale într-un mod care este de-a dreptul incomparabil cu ceea ce exista în urmă cu zece ani. Efectele acestei competiții deja sunt resimțite în spațiul nostru universitar.

Într-un astfel de context, ar fi prea puțin să spunem că învățământul nostru superior trebuie să se angajeze mai departe pe calea reformei. Mai degrabă el trebuie să se transforme în domeniile *calității* (predării, învățării și cercetării), ale *finanțării* și ale *managementului*. Transformarea nu poate să fie un scop în sine. Ea trebuie să asigure temeiurile acelei dezvoltări universitare care să-l abiliteze să facă față competiției europene și globale. Așadar, e nevoie de **promovarea transformărilor care generează o nouă dezvoltare universitară**. Opțiunile pe care ar urma să le facem trebuie să se bazeze pe realitatea existentă, iar dintre mesajele acesteia următoarele nu pot fi ignorate:

- Există decalaje importante între calificările solicitate de piața muncii și cele conferite universitar.
- Studenții sunt recrutați mai ales din mediul urban și din categoriile sociale cele mai avantajate, ceea ce duce la pierderi semnificative de talente și la adâncirea unor inegalități sociale.
- Comparativ cu alte state europene, mai ales cu statele candidate la integrarea în Uniunea Europeană, investim mai puțin în învățământul superior.
- Finanțarea publică pe student a tins să scadă cu circa 20% în perioada 1990-2000, în ciuda unor fluctuații de la an la an.
- Universitățile nu dispun de stimulente financiare adecvate pentru recrutarea și menținerea tinerilor universitari. Vârsta medie a personalului universitar atinge în unele instituții 55 de ani sau chiar mai mult. Deficitul de personal universitar pe ansamblul sistemului de învățământ superior este în medie de circa 40%, deși poate varia între 20 și 60% în diverse universități.
- Calitatea predării, a bazei documentare din biblioteci sau a echipamentelor din laboratoare este precară în cele mai multe universități, inclusiv în cele mai reprezentative, ca să nu mai menționăm pe cele mai tinere, publice ori private, ceea ce se asociază cu o stare cronică de insatisfacție profesională a studenților și a personalului didactic.
- Învățământul este mult prea teoretic orientat, fără a se focaliza în suficientă măsură pe formarea unor abilități profesionale practice. Pe scurt, managementul calității academice nu este încă performant.

- Numărul nostru de studenți este încă mic, comparativ cu cel din alte țări europene, inclusiv cu cel din țările în tranziție. Rata de participare corespunzătoare celor în vârstă de 18-30 de ani este la noi cu mult sub 30%, pe când în Franța se tinde spre 50%, iar în Polonia a ajuns la circa 35% sau peste.
- Cercetarea de vârf este prea puțin stimulată în universitățile noastre cele mai puternice, iar în celelalte, cercetarea este o activitate cu totul secundară. Subfinanțarea cercetării universitare a devenit cronică.
- Dispunem de multe universități, publice sau private, prea mici și prea puțin competitive, cu un management tradițional și resurse de dezvoltare insuficiente. Primele 10 universități mari și clasice sunt comparabile ca produse și resurse cu toate celelalte circa 50 de universități, pe când cheltuielile administrative și manageriale ale celor din urmă sunt substanțiale. Universitățile publice recent înființate contribuie prea puțin la dezvoltarea economică sau culturală a comunităților în care se află localizate, iar unele universități private și-au extins infrastructura logistică și numărul de studenți fără a-și forma un personal didactic și de cercetare corespunzător, bazându-se încă pe cel al universităților publice existente.
- Între baza legislativă existentă și potențialul sau necesarul de dezvoltare a învățământului superior a apărut un decalaj. Multe din prevederile legale actuale mai degrabă blochează dezvoltarea, nu oferă spațiu suficient de manifestare pentru cei cu inițiative.
- Condițiile de viață și învățare ale studenților nu sunt asigurate la un nivel adecvat de calitate, subvențiile și bursele sunt încă direcționate după criterii insuficient fundamentate pentru a sprijini pe cei care realmente au nevoie.

3.2. Strategia transformării ca dezvoltare

Asemenea stări sau tendințe sunt de ordinul evidenței, datele și informațiile disponibile le confirmă. A le tolera înseamnă a opta pentru varianta inertială a principiului „fie ce-o fi”. Alternativa opusă constă în lansarea acelei transformări a învățământului superior care să-i asigure o dezvoltare competitivă în spațiul european. Guvernul trebuie să își propună ca, începând cu anul universitar 2003-2004, să elimine treptat stările menționate prin promovarea unui set coerent de măsuri.

3.2.1. Principii generale

Strategia privind dezvoltarea învățământului din România, strategiile sectoriale și orice program de reformă privind învățământul în ansamblul său trebuie să respecte o serie de principii. În continuare ne vom referi doar la învățământul superior, deși relațiile cu celelalte sectoare vor fi mereu avute în vedere.

În elaborarea strategiei de dezvoltare a învățământului superior din România sunt avute în vedere două categorii de principii: unele generale, regăsite în orice abordare de acest tip, și altele speciale, în baza cărora funcționează și va funcționa sistemul de învățământ superior din România în perioada următoare.

Principiile generale care vor fi luate ca referință în ceea ce am numit „strategia transformării ca dezvoltare”, respectiv în procesul de dezvoltare a învățământului superior din România, sunt următoarele:

- a) *Prioritate acordată obiectivelor majore și mai puțin programării detaliate a dezvoltării învățământului superior.*
- b) *Realizarea unui sistem de învățământ echilibrat prin descentralizare.* Descentralizarea consecventă și extinsă reprezintă singura cale prin care se poate asigura un sistem de învățământ corect distribuit teritorial și cu o structură care să țină cont de specificul regional.
- c) *Promovarea varietății opțiunilor de aplicare a unor decizii centrale în rezolvarea unor situații punctuale.* Ministerul nu trebuie să își propună adoptarea de soluții standard pentru situațiile concrete ale universităților, ci dimpotrivă să promoveze ideea că fiecare universitate are particularitățile sale, iar cea mai bună soluție de implementare a unei decizii se află în mâna celor care gestionează aceste instituții.
- d) *Dezvoltarea relațiilor dintre instituțiile de învățământ superior și agenții economici, culturali și ai societății civile.*
- e) *Planificarea schimbărilor și acordarea unui timp de răspuns suficient de lung, pentru ca sistemul de învățământ superior să poată reacționa la intervențiile determinate de implementarea unor noi politici;* estimarea corectă a timpului de răspuns înaintea unei noi intervenții.
- f) *Depistarea punctelor de amplificare din sistemul de învățământ superior.* Componentele sistemului universitar nu sunt izolate, ci interacționează sau se află în raporturi de determinare. Resursele de care dispunem sunt relativ reduse, de aceea este imperios necesar a depista care sunt componentele cu rol determinant în a produce schimbări benefice, de a le stimula în așa fel încât intervenția să se amplifice și să se difuzeze la nivelul întregului sistem de învățământ.
- g) *Intervenția cu prudență în buclele de reglare a sistemului de învățământ superior.*

3.2.2. Principii specifice

Toate unitățile și instituțiile de învățământ din România, indiferent de nivel sau de formă juridică, fac parte din sistemul național de învățământ care este unitar în ceea ce privește scopurile, funcțiile și principiile. Principiile specifice următoare trebuie privite din această perspectivă:

- a) Organizarea și funcționarea sistemului de învățământ se realizează în conformitate cu prevederile constituționale și cu reglementările naționale și acordurile internaționale în care România este parte;
- b) Organizarea și funcționarea sistemului de învățământ reprezintă un atribut al suveranității naționale prin care se asigură păstrarea și afirmarea identității naționale;
- c) Accesul la toate formele și nivelurile de învățământ este nediscriminatoriu;
- d) Statul, autoritățile publice, unitățile și instituțiile de învățământ promovează și asigură echitatea și egalitatea șanselor în accesul cetățenilor la orice formă și nivel de învățământ;
- e) Accesul la educație este deschis și permanent, fiind asigurat pe tot parcursul vieții;
- f) Descentralizarea competențelor și responsabilităților în domeniul managementului educațional și administrativ la nivelul unităților și instituțiilor de învățământ;

descentralizarea internă a managementului academic și administrativ în cadrul instituțiilor de învățământ superior;

- g) Participarea comunităților locale la gestionarea unităților școlare;
- h) Învățământul de toate gradele din România are un caracter de masă;
- i) Îmbinarea învățământului de masă cu dezvoltarea unor filiere și centre de excelență;
- j) Asigurarea calității educației la toate nivelurile și formele de învățământ; asigurarea unui sistem riguros de control al calității; clasificarea unităților și instituțiilor de învățământ în raport cu performanțele obținute; dependența finanțării de performanțe efective;
- k) Articularea sistemului educațional cu celelalte sisteme sociale, în primul rând cu cel economic și cu piața forței de muncă, având în vedere evoluțiile anticipate pentru o perioadă de timp suficient de lungă și extinderea pieței de muncă la nivel european;
- l) Formarea unor calificări bazate pe competențe reale, probate, utilizabile în carieră;
- m) Asigurarea echității în evaluarea performanțelor individuale și instituționale;
- n) Asigurarea unui echilibru teritorial al sistemului de învățământ; organizarea unei structuri teritoriale coerente a învățământului superior; utilizarea instituțiilor de învățământ superior și cercetare științifică ca poli de dezvoltare educațională, economică și socială.
- o) Abordarea concertată și bine articulată a schimbării în educație, astfel încât reforma să vizeze toate palierele, toate dimensiunile și toate componentele sistemului educativ;
- p) Încurajarea parteneriatelor dintre componentele sistemului de învățământ superior și/sau cele ale sistemului de cercetare științifică, mergând de la cooperări simple, stabilite în vederea realizării unor obiective limitate, până la fuzionarea completă în mari instituții de învățământ și cercetare, capabile să facă față concurenței tot mai puternice de pe piața educațională europeană sau globală;
- q) Corelarea sistemului de învățământ din România cu sistemele europene de învățământ. Aplicarea în România a principiilor și mecanismelor stabilite de Uniunea Europeană în cadrul *Spațiului European al Învățământului Superior* și în *Spațiul European al Cercetării Științifice*.

4. PRIORITĂȚI ALE POLITICII EDUCAȚIONALE

Strategia României în domeniul învățământului superior are în vedere următoarele obiective principale:

4.1. Considerarea educației ca o adevărată prioritate națională

Este necesară o concepție clară despre rolul educației în societate, despre rolul absolvenților de la fiecare palier al sistemului pe piața forței de muncă. Principala resursă a unei națiuni o constituie creativitatea membrilor săi. Această creativitate modifică mediul economic și social, determină noi tipuri de schimburi între oameni, noi modele de

prosperitate. Nu bogățiile subsolului decid azi viitorul unei națiuni, ci capacitatea intelectuală și inovativă a cetățenilor ei, pusă în valoare în rețeaua mondială de producție.

În acord cu această concepție, se impun următoarele:

- a) Construirea anuală a bugetului de stat astfel încât în 2007 să se ajungă la o alocație bugetară echivalentă cu circa 6% din PIB pentru educație.
- b) Încurajarea investițiilor în învățământ, astfel încât acestea să depășească cota de 10-15% din bugetul educației, cât se asigura în anii 1990.
- c) Includerea educației și formării ca o prioritate în programele internaționale și europene de dezvoltare consacrate României.
- d) Mecanismele de asigurare a calității în educație și dezvoltarea unui management performant al calității în fiecare instituție de învățământ trebuie considerate ca domenii de interes major prin care se promovează competitivitatea învățământului românesc.
- e) Renunțarea la actualul sistem practicat în învățământul superior de stat de înmatriculare a două categorii de studenți: subvenționați și plătitori de taxe. Introducerea unui nou sistem de subvenții și taxe de studii, care să încurajeze pe cei cu performanțe și să asigure protecția socială reală a studenților săraci și cei în dificultate. Un asemenea sistem ar fi compatibil cu cel practicat în țări ale Uniunii Europene.
- f) Reorganizarea sistemului de burse astfel încât ajutoarele acordate de stat să fie dirijate spre categoriile de populație care au cele mai mari nevoi. Acordarea de burse și ajutoare sociale să fie corelată cu un minimum de performanțe obținute de studenții beneficiari.
- g) Încurajarea învățării permanente și a educației adulților, prin definirea cadrului legislativ, diversificarea ofertei de educație pe toată durata vieții, asigurarea accesului la serviciile de educație și formare, dezvoltarea învățării informatizate, stimularea motivației individuale pentru învățare și emancipare personală.
- h) Renunțarea la monopolul Statului în învățământ, prin încurajarea învățământului non-public (învățământul particular și învățământul alternativ), implicarea comunităților locale, descentralizare și finanțare extrabugetară.
- i) Susținerea centrelor de excelență, a inovațiilor și inițiativelor instituționale, astfel încât să se reconstituie capacitatea de autoreglare și schimbare din interior a sistemului educativ.

4.2. Elaborarea unei noi baze legislative a învățământului, în general, a celui superior în special

În 1995 a fost adoptată, ca lege organică, *Legea învățământului no. 84*. De atunci au fost propuse și adoptate mai multe amendamente la această lege. Mai mult, numeroase alte legi, privind de exemplu finanțele publice, codul muncii, etc., cu incidență asupra învățământului, au fost adoptate între timp. Evaluând global această stare, putem aprecia că baza legislativă specifică sau incidentală a învățământului a generat fie instabilitate, fie confuzie, fie blocaje ale unor inițiative novatoare. Este o stare care trebuie schimbată. Graba schimbării sau amânarea *sine die* nu ni se par alternative viabile. De aceea vom spune că în prezent ne confruntăm cu necesitatea de a realiza o analiză riguroasă a legislației care

privește învățământul pentru ca pe această bază să ajungem cât mai curând la elaborarea și promovarea unei noi legislații.

4.3. Trecerea de la reforme reparatorii la reforma sistemică

Programele de reformă educațională realizate după 1990 au avut un pronunțat caracter reparatoriu, de remediere a unor disfuncționalități grave. Între timp, în societatea românească au avut loc schimbări importante la nivel social, cultural, tehnologic. De asemenea, societatea românească este integrată tot mai puternic în procesele de globalizare și de integrare europeană, suportând tot mai intens consecințele acestora. Învățământul trebuie să țină seama de schimbările interne și internaționale și să se remodeleze în funcție de ele.

Reformele realizate până în prezent au fost concepute independent pentru fiecare subsistem educațional. Considerate separat, programele sectoriale de reformă educațională au realizat progrese remarcabile în raport cu perioada anterioară. Analiza acestor programe în ansamblul lor pune însă în evidență o serie de dezarticulări între componente. De aceea, se impune trecerea la transformări sistemice, în care fiecare componentă a sistemului educațional să fie regândită în raport cu celelalte componente.

În această perspectivă, reforma sistemică a învățământului din România se va realiza prin următoarele acțiuni:

- a) Includerea învățării permanente (inclusiv a formelor sale particulare: educația adulților sau educația recurentă, formarea continuă, educația compensatorie sau "de a doua șansă" etc.) în toate programele de dezvoltare globală sau sectorială, atât la nivel național, cât și la nivel regional și local, și centrarea pe dezvoltarea unei societăți românești a cunoașterii.
- b) Analiza nevoilor de formare, eliminarea specializărilor depășite, dezvoltarea profesiilor deficitare ca număr de lucrători și necesare economic și cultural, dezvoltarea de noi calificări în raport cu cerințele actuale și de perspectivă ale pieței forței de muncă. Elaborarea unei politici naționale a formării inițiale și continue, corelată cu celelalte strategii sectoriale și cu dinamica pieței forței de muncă la nivel național, european și internațional.
 - Corelarea instituțională mai bună a învățământului superior de stat cu piața forței de muncă;
 - Reanalizarea structurii învățământului de stat în vederea optimizării acestuia;
 - Corelarea mai bună între specializările universitare și nomenclatorul ocupațiilor;
 - Monitorizarea modului de inserție a absolvenților pe piața forței de muncă;
 - Optimizarea activităților practice în ansamblul procesului didactic; dezvoltarea laturii vocaționale în pregătirea specialiștilor;
 - Lărgirea conținutului calificărilor universitare în așa fel încât să sporească șansele de plasament pe piața forței de muncă ale absolvenților și să ducă la deblocarea de fonduri și resurse care să contribuie la creșterea calității procesului educațional pentru specializările rămase.
- c) Formularea clară a opțiunii de politică educațională pentru un învățământ superior de masă:
 - Definirea conceptului de învățământ superior de masă cu diferitele lui forme;

- Redefinirea rețelei de învățământ superior în raport cu caracterul de masă;
 - Reconceperea sistemului de admitere;
 - Încadrarea studenților într-un traseu universitar în raport cu motivațiile, capacitățile și performanțele acestora;
 - Schimbări în metodologia predării și în contextele de facilitare a învățării;
 - Flexibilizarea rutelor de studii în raport cu interesele și performanțele studenților;
 - Introducerea sistemului de selecție pe parcursul studiilor.
- d) Adoptarea unei noi *Legi a serviciului social* care să oblige absolvenții anumitor programe de studii să realizeze un stagiu practic, cu o durată de până la un an, în zonele rurale și în zonele defavorizate, înainte de primirea diplomei de licență. Prevederile unei asemenea legi ar trebui să conțină și măsuri incitative.
- e) Dezvoltarea caracterului anticipativ și creativ al învățământului superior prin promovarea de noi calificări și profesii pe piața forței de muncă în raport cu inovațiile științifice și tehnice. Învățământul universitar trebuie să iasă din relativa sa izolare și să se integreze mai mult în dinamica comunităților și a societății.
- d) Dezvoltarea autonomiei universitare.
- e) Promovarea varietății opțiunilor de aplicare a unor decizii centrale în rezolvarea unor situații punctuale.
- f) Sprijinirea procesului obiectiv de concentrare a universităților; formarea de mari universități (prin unificarea celor existente) pentru a asigura creșterea eficienței și a capacității competiționale.
- g) Integrarea universităților acreditate, de stat și private, într-un singur sistem național de învățământ superior, cu două componente având specific distinct, dar care conlucrează la atingerea acelorași obiective naționale; finanțarea de către stat, la un nivel diferit, a celor două componente; reglementarea competiției dintre ele prin oferta de finanțare complementară; integrarea celor două componente într-o politică națională unică adecvată atât persoanelor juridice de drept public, cât și celor de drept privat.
- h) Sprijinirea formării unor universități puternice prin clarificarea urgentă a situației patrimoniului imobiliar al acestora, în spiritul *Legii Învățământului*; prin adoptarea unei legislații care să încurajeze donațiile făcute instituțiilor de învățământ, cu ajutorul unor facilități fiscale, dându-le în același timp universităților independența reală față de asemenea donații; prin definirea univocă a scutirilor de taxe și a subvențiilor.
- i) Sprijinirea cercetării universitare prin revitalizarea programelor de masterat și doctorat; programele de doctorat vor fi redefinite ca echipe de cercetare organizate pe teme, cu întâlniri (săptămânale, lunare) obligatorii, cu constituirea unui dosar de rapoarte periodice; centrele de cercetare se vor concentra pe un număr restrâns de teme, în care universitatea este competitivă pe plan internațional; se va da o pondere însemnată consiliilor științifice la nivel de universitate, cu un număr restrâns de membri, care să definească o politică instituțională și să dispună de mijloacele de a o pune în aplicare; consiliile științifice vor decide pe baza evaluării de către colegi și experți. Se vor înființa școli doctorale și se vor selecta 10 centre de excelență științifică a căror finanțare va fi adecvată.

4.4. Integrarea în Spațiul European al Învățământului Superior

În conformitate cu angajamentele luate prin semnarea *Declarației de la Bologna* și a *Declarației de la Berlin*, România va acționa pentru realizarea următoarelor obiective:

a) **Organizarea programelor de studii pe trei cicluri, conform schemei promovate de Procesul Bologna.** Studiile universitare vor fi restructurate după cum urmează:

- studii universitare de licență, cu o durată de 3-4 ani (minimum 180 și maximum 240 de credite)*. Pentru obținerea licenței sunt necesare, pentru cele mai multe specializări, 180 de credite. Domeniile de licență cu 240 de credite vor fi stabilite de MECT și Consiliul Rectorilor. Studiile de licență vor oferi calificări largi, pe domenii de studii. Absolvenții acestui ciclu pot intra pe piața forței de muncă sau pot continua studiile prin masterat. Se va lua în considerare posibilitatea ca înainte de examenul de licență și de eliberare a diplomelor, absolvenții să realizeze un stagiu de formare practică. Un asemenea sistem va permite rezolvarea rapidă a lipsei acute de forță de muncă calificată din mediul rural și din zonele defavorizate.
- studii universitare de masterat cu o durată de 120-60 de credite. Durata totală minimă cumulată a ciclului I (licență) și a ciclului II (masterat) va fi de 300 credite transferabile (ECTS). Calificările universitare aprofundate (specializările) vor fi plasate la nivelul ciclului de masterat, înlăturându-se fragmentarea existentă în prezent la nivelul licenței, în specializări multe, înguste și prea timpurii.
- Studii doctorale cu o durată de 3 ani. Trecerea treptată de la sistemul actual bazat pe îndrumarea individuală a doctoranzilor la sistemul școlilor doctorale și dezvoltarea școlilor doctorale europene.

Schema principală a duratei ciclurilor de studii urmează a fi 3-5-8, cu posibilități de flexibilizare în unele domenii în raport cu tradițiile învățământului românesc și cu posibilitățile de plasament pe piața forței de muncă. Având în vedere faptul că specializările se vor realiza la nivelul masteratului, considerăm că pentru universități, pentru absolvenți și viitorii utilizatori ai absolvenților, este preferabilă o durată de studii a masteratului echivalentă cu 120 de credite transferabile.

b) **Corelarea mai strânsă a sistemului de învățământ din România cu sistemele europene de învățământ.**

- a. Aplicarea pe scară largă și în toate universitățile a *Sistemului European de Credite Transferabile de Studii*;
- b. Dezvoltarea rețelelor ENIC și NARIC și a altor autorități naționale competente în vederea implementării *Convenției de la Lisabona* privind echivalarea și recunoașterea diplomelor;
- c. Generalizarea până în anul 2005 a sistemului de *Supliment de Diplomă* (în limba engleză) care va fi eliberat fiecărui absolvent, în mod gratuit.
- d. Promovarea dimensiunii europene a învățământului superior prin schimbări în conținutul și orientarea materiilor de studii și prin obținerea de credite de studii în universități din alte țări;

* Studiile de medicină sau arhitectură sunt exceptate de la regulă.

- e. Dezvoltarea de programe de studii integrate, care să conducă la obținerea de diplome comune (**joint degrees**). Se vor dezvolta masteratele și școlile doctorale europene, pe bază de colaborări internaționale bilaterale sau multilaterale. Programele de studii comune vor încuraja mobilitatea studenților, vor valorifica mai bine resursele umane și materiale ale universităților și vor crește capacitatea competitivă a universităților europene
- c) Intensificarea mobilității forței de muncă din România la nivel european și folosirea acestei mobilități ca sursă de generare de capital pentru dezvoltarea internă.
 - Creșterea compatibilității sistemului de învățământ din România cu sistemele de învățământ din țările din Uniunea Europeană;
 - Creșterea mobilității transfrontaliere în domeniul educațional;
 - Creșterea mobilității transfrontaliere a forței de muncă din România.
- d) Internaționalizarea sistemului de învățământ superior din România prin deschiderea către recrutarea de tineri talentați din alte țări, selecționați pe criterii de valoare dovedită prin documente; oferirea de facilități pentru tinerii străini care doresc să studieze la noi, prin simplificarea formalităților de viză, în special pentru nivelul postuniversitar; introducerea unei vize de studii care nu dă dreptul de muncă; oferirea de programe de consultanță pentru învățământul superior din alte țări; informarea studenților români despre șansele unei cariere în străinătate, în domeniul asistenței tehnice și consultanței.

4.5. Finanțarea învățământului superior: un cadru investițional pentru o nouă calitate academică

Propunem următorul set de măsuri convergente:

- Creșterea finanțării publice anuale a învățământului superior cu 10%, începând cu anul 2004, pentru o perioadă de 4 ani (controlând efectele inflației).
- Reducerea substanțială a cheltuielilor administrative și manageriale din universitățile publice.
- Crearea din surse publice și private a unui *Program de Investiții în Învățământul Superior*, ca parte a bugetului învățământului superior, pentru stimularea inițiativelor de inovare și transformare universitară.
- Creșterea fondurilor publice și private alocate sistemului de cercetare (care include și învățământul superior) și redistribuirea acestor fonduri pe componente ale sistemului în funcție de potențialul specific și de prioritățile dezvoltării naționale.
- Revizuirea sistemului de burse și subvenții, precum și a regimului taxelor de studii plătite de studenți, în așa fel încât să recompenseze performanțele în învățare și să sporească oportunitățile de studiu universitare ale celor proveniți din medii sociale dezavantajate.

Aceste măsuri sunt menite, pe de o parte, să elimine starea de subfinanțare a învățământului superior, iar pe de alta să diversifice sursele de finanțare, să aplice criterii stricte de promovare a justiției sociale pentru studenți, concomitent cu stimularea inovațiilor competitive. Obiectivele enumerate se vor concretiza în direcții specifice de acțiune:

4.5.1. Creșterea alocațiilor bugetare pentru învățământul superior

Creșterea anuală consecventă cu 10% a alocațiilor bugetare pentru învățământul superior, într-un interval de timp de 4 ani consecutivi, ar genera o sumă ce propunem a fi divizată în două părți. O parte ar fi inclusă în finanțarea de bază și distribuită conform metodologiei curente. Cealaltă parte ar fi alocată pentru finanțarea complementară și distribuită de CNCSIS și CNFIS pentru: îmbunătățirea bazei documentare a bibliotecilor, dotarea laboratoarelor cu echipamente noi, susținerea inovațiilor aduse programelor de studii, promovarea proiectelor de cercetare aplicativă inițiate mai ales de tineri.

4.5.2. Reducerea cheltuielilor administrative

Cheltuielile administrative și manageriale din universitățile publice vor fi reduse prin două procedee:

- raționalizarea administrației universitare și a cheltuielilor curente de către fiecare instituție în mod autonom; fiecare instituție va avansa Ministerului, până la data de 15 decembrie 2003, planul de raționalizare și economisire, precum și direcțiile de alocare a fondurilor rezultate pentru activitatea de inovare didactică și facilitare a învățării studenților.
- Universitățile publice și private vor fi invitate să se asocieze, prin negociere directă și voluntară, pe regiuni de dezvoltare, în așa fel încât să se ajungă la un proces de *asociere universitară sub formă de consorții*. În orașele cu mai multe instituții de învățământ asocierea universitară se poate concretiza în înființarea unor poli de predare și cercetare cu un mare potențial de dezvoltare și folosire a resurselor. Consorțiile universitare zonale pot deveni reprezentative pentru un nou model de predare și cercetare și pentru un nou sistem de folosire a resurselor de dezvoltare. Astfel de practici au fost aplicate în mai multe țări europene, considerându-se că numai universitățile suficient de mari și de puternice pot face față competitivității universitare actuale. Este momentul ca și noi să inițiem un asemenea proces. Numai astfel se va încuraja mobilitatea studenților și personalului, vor fi asigurate premise mai bune pentru creșterea calității cercetării și serviciilor universitare și se vor face economii din reducerea personalului managerial și administrativ și din organizarea programelor de studii. Cele mai benefice consecințe vor fi pentru studenți, a căror mobilitate către universitățile pe care le preferă va fi încurajată, și pentru cadrele didactice, care, într-un asemenea context, își pot valorifica mai bine potențialul de predare și cercetare și pot obține salarii competitive.

În anul universitar 2003-2004, CNCSIS și CNFIS vor pilota noi formule pentru finanțarea de bază și complementară și pentru finanțarea cercetării, în așa fel încât să ofere stimulente financiare substanțiale universităților angajate în proiecte de asociere universitară. Ponderea stimulentele financiare de acest gen propunem să ajungă în 2004 la un procent de 20% din fondurile publice alocate în plus sau în minus pe universitate.

4.5.3. Diversificarea resurselor de finanțare

Diversificarea surselor de finanțare a învățământului superior se referă mai ales la **creșterea contribuțiilor financiare aduse de agenții economici privați și de către**

studenți, pe lângă cele alocate de la bugetul public. În acest sens, ne referim deocamdată la revizuirea sistemului de burse și taxe de studii plătite de studenții înscriși în instituțiile publice de învățământ superior.

Să considerăm mai întâi următoarele premise:

- O mare parte a studenților din universitățile de stat provine din categorii sociale relativ privilegiate;
- numărul studenților trebuie să crească pentru că dezvoltarea economică solicită imperios acest lucru, iar cererea individuală de studii universitare este în creștere;
- un absolvent cu diplomă universitară dispune de șanse mai mari decât ceilalți să obțină o poziție socială mai bună și un salariu mai mare;
- bugetul public nu dispune de resurse suficiente în nici o țară din lume și cu atât mai mult la noi pentru a asigura un învățământ superior gratuit cât mai multor absolvenți de liceu;
- funcționarea universităților private de la noi și ponderea studenților plătitori de taxe din universitățile publice au dovedit că acele persoane care doresc o diplomă universitară sunt gata să și plătească pentru școlarizarea lor. Totuși, nu toți pot plăti, deși sunt posesori ai meritelor și talentelor care ar garanta succesul în studiile universitare;
- examenele de admitere în universitățile publice nu au legitimitatea universitară și legală de a departaja studenții plătitori de cei neplătitori de taxe pentru întreaga perioadă a studiilor universitare.

Din aceste premise și din cele menționate mai înainte putem deduce consecințele următoare:

Consecința 1:

- întrucât cei mai mulți studenți provin din categorii sociale privilegiate și după absolvire sunt în majoritate recompensați cu poziții mai bune și salarii mai mari;
- întrucât bugetul public nu poate asigura necesara creștere a numărului de studenți;
- întrucât cererea individuală de învățământ superior este în creștere;
- întrucât un învățământ superior de calitate necesită resurse tot mai multe,

Trebuie să se încurajeze dezvoltarea mai accelerată a sistemului mixt de studenți neplătitori și plătitori de taxe de studii.

Consecința 2:

- întrucât potențialul de talente nu este rezervat doar categoriilor sociale privilegiate;
- întrucât, în spiritul justiției sociale, toți trebuie să dispunem de oportunități egale de instruire până la nivelurile cele mai înalte de care suntem capabili,

Trebuie să asigurăm un sistem adecvat de burse de studii sau de scutire de taxe pentru cei care provin din categorii sociale dezavantajate economic, social și cultural.

Consecința 3:

- întrucât statul are responsabilitatea asigurării învățământului superior ca bun public;

- întrucât statul este investit cu funcția de a crea cadrul dezvoltării cât mai armonioase a științei, culturii și economiei,

Statul trebuie să aloce un buget optim pentru funcționarea sistemului național de învățământ superior.

Având în vedere aceste consecințe, propunem următorul sistem de finanțare a învățământului superior din fonduri publice și din fonduri private personale (taxe de studii):

a) Asigurarea, în următorii 4 ani, a subvențiilor de studii pentru un flux anual de 75.000 studenți în studii universitare și postuniversitare.

Guvernul va acorda anual 75.000 de subvenții de studii în cuantumuri corespunzătoare profilului și nivelului de studii, calculate de către Minister și CNFIS. Subvențiile de studii se acordă anual, în funcție de două criterii:

- ordinea ierarhică a performanțelor individuale în învățare, stabilite fie pe baza criteriilor de admitere definite autonom de universități în cadrul metodologiei elaborate de minister, pentru anul I de studii, fie pe baza performanțelor în învățare atestate de examene în ceilalți ani de studiu;
- veniturile familiei de proveniență și veniturile personale certificate anual prin acte oficiale doveditoare.

Repartiția pe aceste două criterii ar putea fi următoarea:

- 15% din numărul de 75.000 de subvenții de studii vor fi acordate celor care au promovat criteriile minime de admitere sau care au promovat toate examenele de an și provin din categorii sociale dezavantajate (ponderea ultimului criteriu fiind mai mare);
- 15% din numărul de 75.000 de subvenții de studii vor fi acordate celor care se situează în vârful ierarhiei performanțelor academice, indiferent de veniturile familiei de proveniență sau de veniturile personale ale studentului;
- Restul subvențiilor de studii se alocă prin combinarea celor două criterii (academic și social-economic) într-un mod decis de fiecare universitate.

Este important de subliniat că subvențiile de studii, cu excepția celor pentru doctorat, se acordă anual, respectiv în funcție de performanțele la admitere pentru primul an și de cele de la examenele de an pentru perioada studiilor.

b) Studenții care nu au obținut subvenție de studii sunt plători de taxe

Întrucât subvențiile de studii sunt scoase anual la concurs, cei care nu le obțin vor fi plători de taxe de studii. Aceste taxe pot fi plătite în trei moduri:

- în timpul studiilor, în două tranșe la începutul semestrelor de studiu;
- după absolvire și după angajare, din propriul salariu, într-un interval de maximum 6 ani;
- dintr-un împrumut de la o bancă.

Alegerea variantei de plată a taxelor depinde de negocierile dintre student și universitate.

4.5.4. Programul de Investiții în Învățământul Superior

Acest program ar urma să aibă trei surse:

minimum 50% din cuantumul taxelor de studii universitare plătite de studenții plători de taxe;

1. donații sau orice alte contribuții făcute de agenți privați sau alți donatori;

2. împrumuturi garantate de guvern acordate universităților pentru proiecte de cercetare-dezvoltare care contribuie la dezvoltarea economică regională, comunitară sau națională.

50% din creșterea alocației bugetare pentru învățământul superior în 2005 se va constitui în parte a Programului de Investiții în Învățământul Superior și se va gestiona ca finanțare complementară a investițiilor.

Se va elabora o bază legislativă menită să încurajeze donațiile private către universități. Universitățile vor elabora anual planuri de investiții pentru utilizarea fondurilor rezultate din taxele de studii.

4.5.5. Investiții în cercetare

Începând cu 2004, fondurile bugetare alocate cercetării trebuie să crească în mod substanțial. În acest sens, pentru utilizarea eficientă a acestor fonduri, propunem:

- Distribuirea fondurilor publice alocate cercetării în funcție de potențialul sectorial al cercetării (învățământ superior, Academie, cercetare instituțională și de firmă).
- Încurajarea constituirii de unități puternice și cât mai cuprinzătoare de cercetare (de genul bazelor de cercetare cu utilizatori multipli) și acordarea cu prioritate de fonduri acestora;
- Alocarea fondurilor de cercetare mai ales centrelor care probează sau garantează obținerea de rezultate competitive pe plan național și european și care reușesc să grupeze în jurul lor și cercetători din alte centre și universități încă începătoare, mai ales cercetători tineri. În acest sens, în 2004 propunem a se crea 10 centre de excelență cu finanțare prioritară, prin concurs național: în domeniul științelor (matematică, fizică, chimie, biologie), în științele ingineriei și în științele socio-umane.
- Alocarea de granturi postdoctorale tinerilor cercetători care constituie echipe de cercetare în domenii cu șanse mari de aplicabilitate.
- Schimbarea radicală a modului de formulare și a numărului de priorități ale cercetării universitare.
- Introducerea unui sistem eficient de evaluare a rezultatelor cercetării, în care accentul să se pună pe rezultate efective.

4.6. Adecvarea învățământului la tehnologiile informației și comunicării

Tehnologiile informației și comunicării reprezintă una dintre marile provocări ale deceniilor următoare. Unele efecte ale acestor tehnologii sunt deja vizibile dar se așteaptă ca impactul cel mai puternic să se producă în următorii ani. Toate domeniile de activitate vor fi influențate de aceste tehnologii: activitatea economică, activitatea educațională, administrația publică și privată, utilizarea serviciilor sociale, activitățile în familie. Se anticipează că aceste tehnologii vor produce noi clivaje între societăți și în interiorul societăților, între cei care le stăpânesc sau au acces la ele și cei care nu le stăpânesc sau nu au acces la ele. Învățământul de toate gradele are rolul principal în a răspunde provocării tehnologiilor informației și comunicării și în a asigura însușirea cunoștințelor necesare stăpânirii și dezvoltării acestor tehnologii.

În domeniul utilizării tehnologiilor informației și comunicației în învățământ se vor urmări următoarele obiective:

- a) Pregătirea de bază în domeniul tehnologiilor informației și comunicării a tuturor cetățenilor țării. Un minimum de cunoștințe în domeniul acestor tehnologii este necesar atât pentru desfășurarea vieții cotidiene, cât și pentru practicarea oricărei profesii;
- b) „Alfabetizarea” informatică a copiilor, tinerilor și adulților;
- c) Creșterea utilizării de către sistemul de învățământ a potențialului educațional oferit de mijloacele de informare în masă (mai ales în programele de învățare la distanță și de educare a adulților).
- d) Adecvarea învățământului la tehnologiile informației și comunicării, la nevoile "societății cunoașterii".
- e) Dezvoltarea tehnologiilor și rețelelor de comunicare din România la nivel mondial.
- f) Coordonarea națională a acțiunilor pentru societatea informatizată.
- g) Elaborarea unui program național de formare a adulților în domeniul tehnologiilor informației și comunicării;
- h) Dezvoltarea rețelei naționale de comunicații pentru educație;
- i) Formarea de cadre didactice specializate în domeniul tehnologiilor informației și comunicării; formarea de specialiști în domeniul tehnologiilor informației și comunicării;
- j) Înființarea unei Agenții naționale de coordonare a programului național educațional pentru tehnologiile informației și comunicării;
- k) Înființarea în cadrul fiecărei universități a unui departament pentru tehnologiile informației și comunicării care să asigure: alfabetizarea digitală de bază pentru studenții de la toate specializările din respectiva universitate, formarea de specialiști în acest domeniu, alfabetizarea și realfabetizarea digitală a adulților; elaborarea unor programe instituționale de dezvoltare a infrastructurii informatice și de comunicații; oferirea de programe de alfabetizare și realfabetizare digitală pentru tot personalul didactic, didactic ajutător și administrativ al universității; dezvoltarea de baze de date; dezvoltarea bibliotecilor și librăriilor electronice și informatizarea serviciilor administrative

4.7. Asigurarea calității învățării și a serviciilor educaționale

Noul context economic și social, legat de aspirațiile României privind integrarea europeană, presupune performanțe superioare în toate domeniile de activitate. Dată fiind contribuția sa deosebită ca investiție pe termen lung, ameliorarea calității educației va avea repercusiuni certe asupra calității vieții și a muncii. În ultimă instanță, calitatea educației este o condiție indispensabilă pentru ameliorarea ocupării profesionale, a coeziunii sociale și a competitivității economice.

Din acest motiv, prioritatea acordată calității se va traduce prin următoarele obiective:

- a) Instituirea unui sistem de evaluare internă și externă a universităților.
- b) Extinderea evaluării produselor (absolvenți, cercetare științifică etc).
- c) Ameliorarea standardelor de învățare.
- d) Formarea personalului didactic pornind de la principiile obligativității unor astfel de activități, a formelor specifice pe care trebuie să le ia pregătirea personalului universitar și a integrării cercetării didactice (cercetării active) ca demers pentru formarea formatorilor în procesul de predare.
- e) Dezvoltarea sistemului de consiliere și orientare pentru studenți.

- f) Elaborarea unor programe de prevenire a abandonului și a insuccesului școlar. Lărgirea bazei de selecție a învățământului superior nu prin scăderea exigenței, ci prin ridicarea nivelului candidaților; organizarea unor clase pregătitoare în liceele cu tradiție de performanță, având ca obiectiv consolidarea unor filiere de elită ale marilor universități.
- g) Punerea accentului pe rezultate pe termen lung și nu pe performanțe utilizabile exclusiv în mediul academic.
- h) Diferențierea universităților în raport cu nivelul de performanță solicitat la intrare și pe parcursul studiilor universitare.
- i) Reelaborarea criteriilor și standardelor de performanță instituțională, evaluarea specializărilor universitare și a programelor de studii și ierarhizarea lor; introducerea unui sistem de finanțare diferențiată în raport cu calitatea performanțelor la nivelul programelor și instituțiilor.
- j) Stabilirea unor criterii și standarde naționale (corelate cu cele europene) privind performanțele necesare pentru accesul la practicarea unei profesii; extinderea sistemului de concursuri profesionale naționale care dau acces la carierele în instituțiile statului.
- k) Creșterea exigenței în promovarea personalului didactic. Scăderea standardelor determină promovarea în masă a cadrelor didactice și crearea unui spirit egalitarist, puțin inovativ. Exigența reală induce o ierarhie a valorilor în învățământ, o emulație a procesului de cercetare științifică și de predare didactică. Stabilirea unor criterii de calitate general valabile și specifice, care să permită o reconsiderare a valorilor în învățământul românesc.
- l) Adoptarea unei legi speciale privind asigurarea și managementul instituțional al calității în învățământ.

În conformitate cu prevederile Declarației de la Berlin din 19 septembrie 2003, România va acționa pentru realizarea până în anul 2005 a următoarelor obiective privind asigurarea calității:

- Stabilirea organismelor și instituțiilor responsabile cu asigurarea calității; adoptarea legislației necesare stabilirii acestor organisme;
- Reorganizarea sistemului existent de evaluare academică și acreditare prin reorganizarea Consiliului Național de Evaluare Academică și Acreditare în **Consiliul Național de Acreditare și Asigurare a Calității în Învățământul Superior**, care va funcționa ca organism autonom, cu statut consultativ pentru MECT. Modificarea Legii 88/1993.
- Evaluarea instituțiilor de învățământ superior prin folosirea procedurilor de autoevaluare, evaluare externă (prin organismele naționale competente), participarea studenților și publicarea rezultatelor. Instituțiile implicate în procesele de evaluare vor elabora un raport național privind *Starea calității în învățământul superior din România*.
- Participare la programele europene de asigurare a calității, la activitatea rețelelor europene și internaționale a agențiilor naționale de asigurare a calității. Participarea la elaborarea unui set european comun de standarde, proceduri și ghiduri de asigurare a calității.

4.8. Formarea și perfecționarea managerilor din învățământ

Deși au fost elaborate mai multe proiecte de pregătire a managerilor universitari, nici în prezent nu există un sistem instituționalizat de formare inițială și continuă a acestora. Managerul universitar este încă un autodidact care își distilează propria experiență empirică și învață uneori prin încercare și eroare.

Dominantele evoluției managementului academic nu vor consta atât, sau în primul rând, în modificări semnificative ale principiilor și bazelor legislative existente sau în înființarea de noi instituții și organisme manageriale, cât în perfecționarea mecanismelor din interiorul structurilor manageriale, în profesionalizarea practicii manageriale și în construcția unui sistem de formare și dezvoltare a competențelor proprii acestui domeniu profesional.

În prezent există trei modele de universitate: *antreprenorial* (ex. Motorola University sau Jones International University), care sunt extensii ale unor corporații; *managerial* (ex. unele din grandes écoles sau universitățile private acreditate de la noi); *colegial*, în care decanii și rectorii sunt aleși de corpul profesoral. Universitățile colegiale sunt mult mai lente și mai greu manevrabile într-un context de piață, comparativ cu celelalte care sunt personalități juridice de drept privat. A menține o structură colegială a deciziei cerând în același timp un management de calitate este o contradicție costisitoare și care le dă universităților de stat un handicap în competiția pentru resurse. Universitățile cu tradiție, care se bucură de prezența unor mari personalități științifice, sunt mai rigide decât universitățile noi, create în jurul unei echipe de conducere care se înconjoară de colaboratori tineri. Or, dacă excelența academică va fi asociată cu factori care duc la rigiditate și conservatorism administrativ, conceptul de universitate va intra în criză. Soluția, ca principiu, poate consta în a cumula calitățile sistemelor, în același timp limitându-le defectele. Se poate asocia decizia colegială la anumite nivele ierarhice și în anumite domenii cu decizia managerială în alte domenii cruciale pentru capacitatea unei instituții de a-și îndeplini misiunea socială.

Principalele obiective în acest domeniu sunt:

- a) Elaborarea și implementarea unei strategii naționale de dezvoltare a managementului în învățământul românesc; perfecționarea sistemului managerial al învățământului în raport cu nivelurile de conducere.
- b) Profesionalizarea activităților manageriale și formarea managerilor pentru toate structurile de conducere ale învățământului. Schimbarea atitudinilor, capacităților și comportamentelor profesionale ale managerilor școlari și universitari în spiritul principiilor și metodelor managementului modern.
- c) Îmbunătățirea evaluării activității manageriale și a managementului. Perfecționarea evaluării în vederea selecției, menținerii, promovării sau eliberării din funcție a managerului.
- d) Trecerea de la sistemul electiv al managerilor universitari (rector, prorectori, cancelar) la sistemul de contract de management, nelimitat în timp.
- e) Întărirea și perfecționarea conducerii colegiale până la nivelul decanilor de facultate; crearea unui climat de responsabilitate și emulație prin specificarea unor obligații statutare cvadruple ale cadrului didactic universitar : de predare, de cercetare, de participare la administrarea catedrei sau centrului de cercetare, și de difuzare a culturii și științei în societate.

- f) Omogenizarea managementului în cele două componente ale sistemului național de învățământ superior, componenta de stat și cea privată; introducerea conducerii colegiale în universitățile private, până la nivel de facultate inclusiv;
- g) Reorganizarea sistemului managerial din universități în așa fel încât să se asigure creșterea consistenței și eficienței proceselor decizionale.
- h) În cadrul unui sistem care este managerial la nivel de instituție și colegial la nivel de catedră și facultate, crearea unor insule manageriale sub forma unor programe de studii, a unor centre de cercetare, a unor centre de inițiere pentru întreprinderi spin-off.
- i) Menținerea și accentuarea diferențierii în învățământul superior între managementul academic și managementul administrativ, formare distinctă a celor două categorii de manageri și creșterea performanțelor lor profesionale.
- j) Utilizarea variată și graduală a unui set de stimulări material-financiare și morale care să recunoască și să recompenseze performanțele manageriale ridicate.

4.9. Asigurarea unei echități reale în educație

Asigurarea unei echități reale în educație prin egalitatea șanselor de acces și eliminarea oricăror forme de discriminare este un principiu a cărui aplicare nu mai poate fi amânată. Este necesară crearea unor condiții favorabile de învățare și a unor programe adecvate pentru grupurile vulnerabile care, datorită unor situații particulare, ar putea fi private de dreptul la educație (persoanele cu nevoi speciale, persoanele care locuiesc în zone defavorizate, copiii străzii etc.). Prioritatea politicilor educaționale pentru următoarea etapă trebuie să fie echilibrarea raportului echitate/calitate, care presupune, pe de o parte, refacerea echității în educație, afectată de degradarea condițiilor de viață și accentuarea discrepanțelor social-economice, de deteriorarea liantului social și declinul general al serviciilor publice, și, pe de altă parte, ameliorarea calității învățării astfel încât să se ajungă la standardele de performanță ale Uniunii Europene și OECD.

În mod concret, pentru refacerea echității în educație, se impun următoarele măsuri:

- a) Realizarea unor programe de a doua șansă pentru tinerii sau adulții cu o școlarizare incompletă, pentru persoanele marginalizate sau excluse social, pentru persoanele cu nevoi speciale sau care nu au acces la serviciile educaționale;
- b) Relansarea investițiilor și a construcțiilor în învățământ;
- c) Valorificarea socială și personală a tuturor experiențelor de învățare, inclusiv a învățării non-formale, prin introducerea unui sistem de validare a experiențelor și acumulare a creditelor;
- d) Introducerea unor programe de învățare accelerată și personalizată pentru tinerii creativi și cei cu talente deosebite.
- e) Elaborarea unui plan educațional în profil teritorial;
- f) Asigurarea echității în evaluarea performanțelor:
 - asigurarea echității evaluării performanțelor în cadrul unităților și instituțiilor de învățământ; asigurarea echității în evaluarea performanțelor la examenele naționale;
 - asigurarea evaluării obiective a performanțelor instituționale;

g) Clasificarea unităților și instituțiilor de învățământ în funcție de performanțe:

- creșterea exigenței în promovarea personalului didactic;
- stabilirea de criterii de calitate general valabile și specifice, care să permită o reconsiderare a valorilor în învățământul universitar și preuniversitar.

h) Restructurarea sistemului de învățământ în profil teritorial:

- echilibrarea în profil teritorial a rețelei școlare;
- corelarea distribuției educaționale pe mari regiuni, în raport cu populația și resursele acestora;
- coordonarea în profil teritorial a fluxurilor educaționale;
- organizarea administrativă în profil teritorial a sistemului de învățământ.

O asemenea politică teritorială a fluxurilor școlare ar crește ratele de acces în învățământ și ar reduce costurile școlarizării și presiunea asupra căminelor școlare și studențești.

i) Organizarea administrativă în profil teritorial a sistemului de învățământ superior:

- conceperea unor structuri integrative zonale care să asigure coordonarea universităților dintr-o anumită zonă;
- conceperea unei rețele teritoriale bazată pe consorții universitare zonale.

5. AUTONOMIE, LIBERTATE ȘI FINANȚARE

A promova acele transformări care conduc la o dezvoltare universitară sustenabilă presupune ca Guvernul să asigure o finanțare adecvată a învățământului superior prin alocarea unor fonduri de investiții corespunzătoare. Propunerile de mai sus sunt indicative în acest sens. Concomitent, consolidarea autonomiei universitare în domeniul didactic, de cercetare, de conducere și administrare, inclusiv financiară, va trebui să se armonizeze cu accentuarea răspunderii publice a universităților publice și private.

Datoria Guvernului este de a promova acele transformări în învățământul superior care să-l facă deosebit de competitiv pe plan european și capabil să impulsioneze dezvoltarea economică și culturală a țării. Propunerile formulate mai sus sunt menite să asigure realizarea unei asemenea ambiții.